

збройна агресія росії проти України, має бути належно оцінена і визнана як геноцид українського народу» [8].

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>. (дата звернення: 18.04.2024).
2. Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64 «Про введення воєнного стану в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#n2>. (дата звернення: 18.04.2024).
3. Закон України «Про правовий режим воєнного стану». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>. (дата звернення: 18.04.2024).
4. Закон України від 24 лютого 2022 року № 2102-IX «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-IX#Text>. (дата звернення: 18.04.2024).
5. Міжнародне гуманітарне право. URL: <https://minre.gov.ua/rubric/mizhnarodne-gumanitarne-pravo>. (дата звернення: 19.04.2024).
6. Закон України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4765-17#Text> дата звернення: 19.04.2024).
7. Морська Н.Л. Права людини в умовах воєнного часу. «Російсько-українська війна: право, безпека, світ». Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції, м. Тернопіль, Західноукраїнський національний університет, 29-30 квітня 2022 р. Тернопіль: ЗУНУ, 2022. 357 с., с.104-108

Володимир НАУМЧУК

*Кандидат педагогічних наук, доцент,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна
v_i_n@tnpu.edu.ua*

АКСІОЛОГІЧНИЙ ВИМІР ГРИ У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ ЙОГАНА ГЕЙЗІНГІ

Гра є всеосяжним інтегративним чинником існування людини і пізнання нею навколишнього світу та самої себе. Виступаючи універсальним шляхом передачі наступним поколінням попередніх надбань людства, різнобічним способом розкриття символічних втілень розвитку цивілізації і конструювання нових цінностей, смислів та ідей, це складне й багатогранне явище допомагає кожному індивіду реалізувати основне своє призначення – відбутися як людині.

Проблеми перетворення у грі всієї людської природи, перевтілення людини і пов'язані з цим зміни, ставлять перед гуманітарними науками нові завдання – забезпечити за допомогою ігрового феномена необхідні

умови для формування самостійної творчої особистості з високими духовними цінностями, власним світорозумінням й світосприйняттям, спроможної ефективно діяти відповідно до суспільних та особистих запитів і потреб.

Якщо, наприклад, філософія розглядає гру світоглядною категорією, за допомогою якої формується розуміння природи світу та людської сутності і здійснюється пошук сенсу життя, то в галузі культури, що характеризується визначенням ідеалу, ігровий феномен постає універсальним шляхом передачі наступним поколінням попередніх надбань людства, різнобічним способом розкриття символічних втілень розвитку цивілізації і конструювання нових цінностей, смислів та ідей [2, с. 95].

Людство створює культуру, яка охоплює різні сторони взаємодії самої людини із собою, іншими особами, суспільством та природою. А навколишній світ впливає на діяльність і поведінку людини саме тим, що остання у своєму житті не може не враховувати природне середовище. Це дійсність, з якою вона пов'язана роками еволюції. При цьому спонукальним імпульсом для людини у протиставленні себе природному середовищу з самого початку виступала гра, яка поступово, з розвитком суспільства, перетворюється в усталене суспільне явище, у самостійний вид людської діяльності.

За висловом З. Фрейда, культура – це: «порядок в уявленнях і діяльності людей, що протистоїть Хаосу» [3, с. 478]. Вона упорядковує суспільні процеси та особистий спосіб життя, регулює діяльність людини, координує її знання і вміння, узгоджує здібності з можливостями й зусиллями. Орієнтуючись на ідеал, культура завжди потребує рівноваги духовних і матеріальних цінностей, трактування яких передбачає розуміння закладеного у них смислу. Зокрема гуманістичний смисл культури полягає не лише у створенні цінностей, що збагачують її матеріальну скарбницю, але й у тих змінах, що відбуваються у людини в процесі їх засвоєння – формуванні духовної сфери особистості.

У житті людина завжди спирається на певні цінності і діє на основі моральних принципів та переконань. Ґрунтуючись одна на одній, всі цінності нерозривно поєднані, утворюючи певну ієрархічну побудову. У кожної людини є визначальні цінності і похідні від них, що дозволяє з'ясувати їх структуру й упорядкованість, зрозуміти імпульси життєдіяльності. В ігровій діяльності людина, як фундатор і суб'єкт культури, не лише транслює та пояснює цінності, відкриває різні їх смислові сторони, а й створює нові. Зі свого боку, у цілісному контексті

культури сама гра, яка забезпечує особистості свободу дій, розглядається всеохопним спонукальним механізмом структуризації навколишньої дійсності.

У концепції Й. Гейзінги гра постає вищим проявом сутності людини. Вона передує культурі, творить її і починається власне як сама гра. На думку нідерландського культуролога, гра є первинною формою організації життя, що передається в суспільстві на рівні загальних прототипів соціальної поведінки та дій. Значення праці, як культууроутворюючого чинника історії, ставиться під сумнів та заміщується грою, яка, за твердженням автора, і є стрижнем формування культури людства. Адже змінам, що реально відбуваються у навколишньому середовищі передують перетворення у власній уяві людини, які вона вже реалізовувала у грі.

Гра – це символ сподівань людини, її активність, боротьба з собою та змагання з іншими людьми, протистояння обставинам і долі. Вона доповнює, урізноманітнює і прикрашає життя, унаслідок чого стає необхідною для кожної особистості, незалежно від віку, статі, професії чи соціального стану. Розкриваючи роль гри у всіх сферах життєдіяльності людини – у мові, правосудді, війні, мудруванні, поезії, філософії, мистецтві, Й. Гейзінга проголошує її універсалією культури. І «чим більше здатна гра підвищувати життєвий тонус когось одного або групи, тим глибше вона входить в культуру» [1, с. 59]. Зі свого боку, культура укорінена у благородній грі, яка компенсує, нейтралізує й усуває недоліки дійсності. На думку Й. Гейзінги, «Гра встановлює порядок, вона сама є порядок. У цьому недосконалому світі, у цій метушні життя вона втілює тимчасову, локальну досконалість. Порядок, що встановлюється грою, непорушний. Найменше відхилення від нього заважає грі, вторгається у її самотутній характер, позбавляє її власної цінності. Цей глибоко внутрішній зв'язок з ідеєю порядку і є причиною того, чому гра ... такою значною мірою знаходиться в області естетичного. Гра схильна бути красивою. Цей естетичний фактор, можливо, є не що інше, як нав'язливе прагнення до створення впорядкованої форми, яке пронизує гру у всіх її проявах» [1, с. 17].

Задовольняючи у різних буттєвих формах ідеали індивідуального самовираження і суспільного життя, гра створює умови для реалізації потенціалу кожної особистості, становлення її індивідуальності. Оскільки гра бездоганна, як і довершений гуманістичний початок культури, то вчений перетворює саму культуру у подібний компенсатор буття особистості. Справжня культура не може існувати без того чи іншого ігрового змісту. При цьому надзвичайно важливим є те, що «справжня

культура вимагає завжди і в будь-якому відношенні *fair play* [чесної гри], а *fair play* є не що інше, як виражений у термінах гри еквівалент доброчесності» [1, с. 239]. І якщо культура й надалі бажає гідно розвивати свої найкращі якості, вона не повинна втратити свій ігровий зміст.

Гра обґрунтовує онтологію сучасної культури і є механізмом породження культурних смислів. Як символ світу в очах людини, вона стає способом існування буття та істотним чином визначає його зміст. Гра не ізольована від навколишнього середовища, вона є його невід'ємною частиною, яка бере участь у створенні ідей та цінностей, що складають значну культурну величину. При цьому ігровий феномен пов'язує навколишню дійсність людини у єдине ціле і виступає важливим способом екзистенціальної самопрезентації людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гейзінга, Й. Homo Ludens. Київ : Основи. 1994. 258 с.
2. Naumchuk V. I. Essential characteristics of game in the cultural dimension. *Agathos: An International Review of the Humanities and Social Sciences*, 2024. Vol. 15, no. 1 (28). P. 87-98. DOI 10.5281/zenodo.10967960
3. Фройд, З. По той бік принципу задоволення; Тотем і табу; «Я і Воно»; Невдоволення культурою. Харків : Клуб сімейного дозвілля. 2012. 480 с.

Галина ПОПЕРЕЧНА

*Кандидат філософських наук, доцент,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
poperechna.h.a.1982@gmail.com*

Анна ПАТРА

*Здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна
annapatra2002@gmail.com*

СПОТВОРЕНІ ЦІННОСТІ В ЕКЗИСТЕНЦІЙНІЙ НОВЕЛІ МИКОЛИ ХВИЛЬОВОГО «Я (РОМАНТИКА)»

Цінності. Якими різними вони є у кожного з нас. У когось на першому місці сім'я чи здоров'я, а у когось – кар'єра. І це нормально. Ми толерантно повинні ставитися до людських цінностей та слідувати своїм. Особливо, якщо цей «вибір» не несе шкоди життю суспільства та спільного блага.